

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.225
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору,
професору кафедри
економічної кібернетики
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
Благуни Івану Семеновичу

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, професора,
професора кафедри економіки Львівського торговельно-економічного
університету

Куцик Валентини Ісидорівни

на дисертаційну роботу **Хоробчука Олега Івановича**
на тему: «Оцінювання та аналіз експортної складової потенціалу
зовнішньоекономічної діяльності регіону»,
подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації, зв'язок з науковими програмами, темами

Тема дисертаційного дослідження «Оцінювання та аналіз експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону» є безумовно актуальною як у науковому, так і в практичному аспектах. В умовах воєнного стану, структурної трансформації національної економіки, поглиблення євроінтеграційних процесів та необхідності післявоєнного відновлення України

особливого значення набуває забезпечення ефективного використання експортних можливостей регіонів як одного з ключових чинників економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності територій, зміцнення зовнішньоекономічної безпеки держави та формування фінансової спроможності регіонів і територіальних громад.

Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених дослідженню експортного потенціалу, питання його комплексного оцінювання та аналізу на регіональному рівні залишаються недостатньо розробленими. Насамперед це стосується врахування різних складових експортного потенціалу в процесі його кількісного оцінювання, врахування впливу сучасних безпекових, логістичних, інституційних та інвестиційно-інноваційних чинників, а також використання економіко-математичних моделей для аналізу тенденцій, виявлення резервів зростання та підтримки прийняття управлінських рішень.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження Хоробчука Олега Івановича є своєчасним, відповідає потребам розвитку економічної науки та практики державного і регіонального управління, а отримані результати мають вагомое теоретичне і прикладне значення для вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення формування регіональної політики та підвищення ефективності використання експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіонів України.

Дисертаційне дослідження виконано в рамках роботи кафедри економічної кібернетики Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, і є складовою частиною її науково-дослідних робіт в межах тем «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083, 2013–2027 рр.).

Здобувачем удосконалено існуючі та розроблено нові моделі оцінювання та аналізу експортного потенціалу регіонів західної частини України.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертаційній роботі**

Достовірність результатів дисертаційної роботи визначається тим, що

розроблені економіко-математичні моделі оцінювання та аналізу експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіонів західної частини України сформульовані на основі дослідження наукових праць зарубіжних і вітчизняних вчених та практиків в сфері регіональної економіки та міжнародних економічних відносин, управління зовнішньоекономічною діяльністю та економіко-математичного моделювання. Запропоновані теоретичні положення та економіко-математичні моделі узгоджуються із реальними статичними даними про показники зовнішньоекономічної діяльності та соціально-економічного розвитку на рівні регіонів України. У дисертації дотримані правила організації наукових досліджень та методика обробки статистичної інформації.

Методологічною основою дисертаційної роботи стали загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Інформаційною базою дослідження є статистичні дані Національного банку України, Державної служби статистики, Центру економічної стратегії, регіональних статуправлінь стосовно показників зовнішньоекономічної діяльності та соціально-економічного розвитку.

Обґрунтованість отриманих у дисертаційній роботі наукових положень підтверджується апробацією на міжнародних та всеукраїнських конференціях, значною кількістю публікацій у вітчизняних фахових виданнях категорії Б, закордонних виданнях та реальним практичним впровадженням результатів дослідження.

Слід звернути увагу на системний характер роботи. План дисертації в цілому складений вдало, структура роботи є логічною. В ній чітко сформульовано актуальність теми, мету і завдання дослідження, обумовлені об'єктом і предметом аналізу, сукупністю методів і засобів наукового пошуку, а також обґрунтовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

За результатами вивчення сучасних методичних підходів до побудови моделей оцінювання та аналізу показників ЗЕД регіональної та національної економіки автором розроблено комплекс взаємопов'язаних економіко-математичних моделей, які дають змогу визначити фактори, що справляють

статистично значущий вплив на показники ЗЕД регіонів західної частини України, запропоновано підхід до оцінювання та аналізу синергетичного ефекту впливу чинників зовнішньоекономічної діяльності на експортний потенціал регіонів (п. 3.2 дисертації).

Особливої уваги заслуговує запропонований підхід до побудови моделей аналізу впливу ключових факторів на експортний потенціал регіону (п. 2.2 дисертації), а також Моделі аналізу товарної структури експорту регіонів (п. 3.1 дисертації).

Структура і зміст дисертаційної роботи, її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Хоробчука Олега Івановича містить наступні структурні компоненти: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Подана на розгляд дисертація написана українською мовою, з дотриманням основних вимог щодо викладення матеріалу.

Виклад матеріалу дисертації є структурованим, прослідковується логічний взаємозв'язок між окремими розділами роботи. Обраний стиль викладу матеріалу дав можливість автору розкрити суть проблеми, дослідити її теоретичні й практичні аспекти, зробити висновки та сформулювати пропозиції.

За змістом, структурою та оформленням робота відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. В роботі сформульовано мету, об'єкт та предмет дослідження. Для досягнення поставленої мети здобувачем сформульовано і вирішено низку задач на основі своєчасного застосування відповідних методів якісного та кількісного аналізу. Запропоновані підходи до вирішення поставлених задач дозволяють робити висновки про фаховий рівень автора роботи.

В першому розділі дисертації *«Теоретичні та науково-методичні основи дослідження експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону»* проведено систематизацію та уточнення змісту поняття «експортний потенціал регіону», що дозволило ідентифікувати та структурувати множину ключових чинників, передумов та особливостей їх впливу на показники ЗЕД

діяльності регіону. Здобувач акцентує увагу на ключових положеннях, відповідно до яких доцільно проводити вивчення експортного потенціалу регіону в сучасних умовах. Також проведено аналіз теоретичних підходів і сучасних методик оцінювання експортного потенціалу. Проведено аналіз еволюції теорій регіонального розвитку з метою визначення їх впливу на формування експортного потенціалу регіонів західної частини України. Особлива увага відводиться аналізу неокласичних та неокейнсіанських теорій регіонального розвитку.

В другому розділі дисертації *«Моделі оцінювання та аналізу експортного потенціалу регіону»* проаналізовано окремі підходи до постановки та розв'язання задачі оцінювання експортного потенціалу на регіональному рівні, а також кількісного оцінювання потенціалу експортної діяльності на прикладі регіонів західної частини України. Проведено оцінювання величини експортного потенціалу за допомогою трьох альтернативних підходів. Також розроблено моделі аналізу залежностей експортного потенціалу регіонів західної частини України від ключових факторів з урахуванням множини статистичних критеріїв якості. Крім того, визначено оптимальну тривалість лагів зміни економічних умов реалізації експортного потенціалу на регіональному рівні, що дозволило розробити динамічні економетричні моделі аналізу експортного потенціалу. Запропоновано можливий підхід до проведення аналізу динаміки зміни географічної структури експорту регіону до п'яти найбільших країн-імпортерів з урахуванням реальних значень вартісних показників обсягів поставок товарів, який дав змогу за допомогою показників схожості динаміки прогнозу порівняти динаміку даних щодо реального експорту топ 5 галузей та топ 5 країн і визначити топ 3 країни експорту для кожного виду продукції регіону яка експортується.

В третьому розділі *«Прикладні аспекти аналізу та моделювання експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону»* особливу увагу відведено побудові моделей аналізу обсягів експорту за ключовими статтями, що дозволило відслідкувати характер впливу найвагоміших факторів на показники зовнішньої торгівлі як з миттєвими, так і

лаговими ефектами. Також в третьому розділі здобувач розглядає вплив чинників торговельно-економічного співробітництва на експортний потенціал регіонів західної частини України у взаємозв'язку із показниками експортних потенціалів інших областей за допомогою розробленої симульативної моделі. Крім того, висвітлено результати проведеного кількісного оцінювання експортного потенціалу регіонів західної частини України з урахуванням показників виробничої та інвестиційно-інноваційної складових регіонального розвитку. За результатами ретроспективного аналізу показників, котрі визначають розвиток виробничого та інвестиційно-інноваційного секторів економічного розвитку розроблено прогнози на основі одновимірних економетричних моделей. Визначення середніх значень показників на горизонті прогнозування дозволило здобувачу отримати прогнозні значення інтегральних показників експортного потенціалу регіонів західної частини України на 2025-2028 роки.

Структура роботи у повній мірі відповідає «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 і зареєстрованим в Міністерстві юстиції України від 03.02.2017 за № 155/30023. В роботі сформульовано мету, об'єкт та предмет дослідження. Для досягнення поставленої мети здобувачем сформульовано і вирішено низку задач на основі своєчасного застосування відповідних методів якісного та кількісного аналізу. Запропоновані підходи до вирішення поставлених задач дозволяють робити висновки про фаховий рівень автора роботи.

Загальний обсяг роботи становить 234 сторінки, з яких основний зміст викладений на 184 сторінках. Дисертація містить 64 таблиці та 59 рисунків. Список використаних джерел містить 123 джерела. У дисертації вміщено 6 додатків на 12 сторінках.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях

До найважливіших результатів дисертаційної роботи, котрі містять елементи наукової новизни можна віднести:

- удосконалені в плані врахування складових компонентів та динаміки зміни умов внутрішнього та зовнішнього по відношенню до регіональної економічної системи середовища теоретичні підходи до трактування поняття «експортний потенціал регіону». Відповідно, експортний потенціал регіону здобувач рекомендує розглядати як складну динамічну систему, в структурі якої доцільно виокремити природо-ресурсну, виробничу, організаційно-технічну, фінансову, інвестиційну, маркетингову, соціально-культурну, інфраструктурну та науково-інноваційну складові, які в комплексі здатні створити умови для розвитку регіональної соціо-еколого-економічної системи (п. 1.1 дисертації);

- удосконалені існуючі напрацювання до проведення кількісного оцінювання експортного потенціалу регіону. Здобувач, запропонував використовувати три альтернативні підходи до вирішення даної задачі (на основі результатів розрахунків показника ефективності експорту, удосконаленої методики на основі урахування виробничої та інвестиційно-інноваційної складової експортного потенціалу, а також методики на основі фільтру Ходріка-Прескотта) (п. 2.1 дисертації);

- розроблений підхід до оцінювання взаємовпливів між експортними потенціалами окремих регіонів через побудову та аналіз відповідної симулятивної моделі, що дозволило зробити висновки про наявність синергетичного ефекту між заходами щодо стимулювання експортоорієнтованих видів діяльності в одних регіонах на сукупне підвищення експортних потенціалів більшості регіонів західної частини України (п. 3.2 дисертації);

- удосконалений в напрямі врахування наявної статистичної інформації на регіональному рівні, а також визначення питомої ваги складових компонентів експортного потенціалу в розрізі виробничої та інноваційно-технологічної складових регіонального соціально-економічного розвитку існуючий підхід до кількісного оцінювання експортного потенціалу регіону (сс. 80-87 дисертації);

- розроблені моделі аналізу експортного потенціалу на основі визначення сукупності показників, котрі пояснюють зміну значень параметрів експортного потенціалу для кожного з досліджуваних регіонів (п. 2.2 дисертації);

- удосконалені підходи до аналізу товарної структури експорту регіонів

західної частини України. Суть удосконалення полягає у застосуванні економетричного інструментарію, за допомогою якого відібрано множину незалежних змінних для аналізу галузей в досліджуваних регіонах (п. 3.1 дисертації);

- розвинуті підходи до вирішення задачі прогнозування експортного потенціалу регіону на основі поєднання можливостей одновимірних економетричних моделей, за допомогою яких спрогнозовано значення незалежних показників, а також застосування моделей аналізу експортного потенціалу з миттєвими та лаговими ефектами (п. 3.3 дисертації).

Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження

Практичне цінність отриманих Хоробчуком О.І. результатів полягає в можливості їхнього застосування в процесі формування та моніторингу регіональних програм соціально-економічного розвитку, оцінювання експортних можливостей громад, визначення перспективних секторів та формування аналітичних звітів обласними військовими адміністраціями, агенціями регіонального розвитку, торгово-промисловими палатами та консалтинговими компаніями.

За умови подальшого розвитку обраного здобувачем напряму дослідження, варто виокремити перспективні результати, які можуть бути предметом впровадження: методика комплексного оцінювання експортної складової потенціалу ЗЕД регіону, економіко-математична модель аналізу факторів формування експортної складової, моделі прогнозування динаміки експортної складової потенціалу, інформаційно-аналітичний інструментарій підтримки управлінських рішень у сфері регіональної зовнішньоекономічної політики.

Практична значимість отриманих здобувачем наукових результатів підтверджується відповідними документами, а саме:

1. довідкою про використання результатів дисертаційного дослідження в роботі Управління стратегічного планування та розвитку економічного потенціалу регіону Департаменту економічного розвитку, промисловості та

інфраструктури Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 04.3-12 від 18.05.2026 р.).

2. довідкою про впровадження результатів дослідження в роботу Івано-Франківської торгово-промислової палати (довідка № 121/05-2026 від 12.05.2026 р.).

3. довідкою про впровадження окремих теоретичних підходів та висновків дисертаційної роботи у навчальний процес на економічному факультеті Карпатського національного університету імені Василя Стефаника при викладанні дисциплін “Економічний аналіз державної політики”, “Міжнародна економіка”, “Аналіз економічної безпеки”, “Економетрика”, (довідка № 03.04 29/40 від 18.05.2026 р.).

**Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій,
сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях,
зарахованих за темою дисертації**

За результатами проведених досліджень здобувачем опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 8,95 друк. арк. (самостійно та у співавторстві), з яких: 7 статей – у фахових виданнях України категорії Б загальним обсягом 6,45 друк. арк. (з них автору дисертації особисто належить 4,55 друк. арк.), 1 стаття – в міжнародному журналі країни ЄС загальним обсягом 1,3 друк. арк. (з них автору дисертації особисто належить 0,9 друк. арк.); 6 тез доповідей міжнародних та всеукраїнських наукових та науково практичних конференцій загальним обсягом 1,2 друк. арк. (з них автору дисертації особисто належить 0,9 друк. арк.). В публікаціях здобувача висвітлено основні результати дослідження та положення наукової новизни, які виносяться на захист.

З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано ідеї та пропозиції, що є результатом особистого внеску здобувача і наведено у списку публікацій.

Список праць здобувача наведено в дисертаційній роботі та анотації. Усі публікації в частині кількості, обсягу та якості відповідають чинним нормативним вимогам до оприлюднення результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дотримання академічної доброчесності

Дисертаційну роботу Хоробчука О.І. можна визнати самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею. Аналіз змісту дисертації та публікацій, в яких здобувач висвітлює основні результати своїх досліджень, дозволяє дійти висновку, що наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертаційній роботі та винесені на захист, отримані особисто автором. Основні положення дисертації знайшли своє відображення в публікаціях здобувача. Результати проведеної перевірки на наявність академічного плагіату свідчить про те що порушень академічної доброчесності не виявлено. Текст дисертації є оригінальним. В дисертації є посилання на усі використані під час підготовки роботи джерела інформації. Посилання в тексті є коректно оформлені з дотриманням норм законодавства про авторське право.

Зауваження та дискусійні положення дисертаційної роботи

Не применшуючи ваги і значимості окремих позитивних результатів дослідження, треба відмітити наступні зауваження та дискусійні положення дисертації:

1. Для забезпечення більшої практичної та теоретичної цінності результатів аналізу особливостей формування експортного потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону з урахуванням світового та вітчизняного досвіду (п. 1.2 дисертації), варто провести аналіз можливостей застосування розглянутих методик для країн, які вирішують задачі формування та підвищення ефективності використання експортного потенціалу в умовах воєнного стану;

2. В роботі варто більше уваги приділити питанням характеристики та аналізу нормативно-правового регулювання процесів, які безпосередньо стосуються задач котрі вирішуються в дисертації, тобто оцінювання та аналізу експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності на рівні регіонів України. Доречним також був би аналіз того яким чином вирішення подібних задач регламентуються в інших країнах;

3. В тексті дисертації недостатньо обґрунтовано причини вибору показників, наведених на с. 97 в якості факторів, які визначають закономірності зміни значень інтегрального показника експортного потенціалу регіону (п. 2.2 дисертації);

4. У вступній частині дисертації зазначено, що «мета дисертаційного дослідження - розробка теоретичних основ і науково методичних засад підвищення ефективності управління регіональним розвитком в ринкових умовах на основі економіко-математичного моделювання процесів оцінювання, аналізу та прогнозування ефективності використання експортного потенціалу регіону» (с. 16). Яким чином в роботі кількісно визначено ефективність використання експортного потенціалу регіону?

5. Потребує уточнення пропонована методика прогнозування показників експортного потенціалу регіонів (п. 3.3 дисертації). Зокрема, не зовсім зрозуміло, чи залишалися вагові коефіцієнти незмінними у формулах 2.3 і 2.4 (с. 81) чи вони також прогнозувалися.

6. В дисертації недостатньо розкрито економічну інтерпретацію результатів прогнозування (п. 3.3 роботи). Наприклад, зазначається, що прогнозується: зменшення промислового виробництва; скорочення зайнятості; одночасне зростання експортного потенціалу. Здобувач пояснює це переходом до наукоємних виробництв, але це твердження швидше є гіпотезою, аніж результатом проведеного аналізу.

Врахування зазначених зауважень та критичний аналіз наведених дискусійних положень за інших однакових умов може підвищити цінність результатів дослідження, які виносяться на захист.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Хоробчука Олега Івановича на тему «Оцінювання та аналіз експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею. Зміст дисертаційної роботи в повній мірі і належним чином розкриває обрану тему дослідження, вирішує поставлені завдання. Тема роботи відповідає профілю

спеціальності 051 «Економіка». Висновки та запропоновані автором рекомендації є належним чином обґрунтованими та достовірними, містять елементи наукової новизни та становлять практичну цінність, що підтверджується відповідними документами. Оформлення дисертації та анотації відповідають встановленим вимогам.

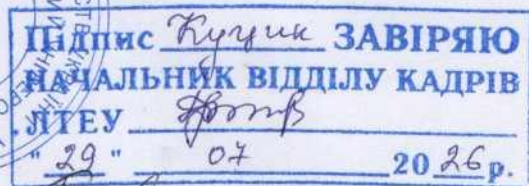
Наукові праці здобувача в повній мірі розкривають зміст дисертаційного дослідження, суть вирішених задач, основні результати, наукову новизну та практичну цінність.

Робота виконана на засадах академічної доброчесності та відповідає вимогам порядку присудження наукового ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота «Оцінювання та аналіз експортної складової потенціалу зовнішньоекономічної діяльності регіону» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), а її автор – Хоробчук Олег Іванович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
професор, професор кафедри
економіки Львівського
торговельно-економічного університету

Валентина КУЦИК

